

Zamek Książ

I. Informacje ogólne:

Zamek Książ – historia i współcześnie

Książ, konglomerat wielu stylów architektonicznych jest trzecim zamkiem w Polsce pod względem wielkości. Uznawany za prawdziwą rzadkość w Europie ze względu na usytuowanie połączone z tak dużymi rozmiarami obiektu, dumnie wznosi się na cyplu skalnym na wysokości 395 m n.p.m.

Pierwotna warownia obronna, wzniesiona pod koniec XIII w. przez piastowskiego księcia Bolka I zwanego Surowym, bardzo często zmieniała właścicieli. Dopiero w 1509 r. zamek został oddany arystokratycznemu rodowi Hochbergów, który, po otrzymaniu obiektu na własność w 1605 r., utrzymał rezydencję w posiadaniu przez ponad 400 lat, stając się jednym z najbardziej wpływowych i najbogatszych rodów pruskich. XIX wiek przyniósł rodzinie nawet tytuł książęcy. Wraz z upływem lat zwiększał się nie tylko prestiż rodziny Hochbergów, ale również i bogactwo. Dzięki małżeństwu Jana Henryka VI z Anną Anhalt –Pless ród wszedł w posiadanie rozległych dóbr Księstwa Pszczyńskiego na Górnym Śląsku. Od tej pory właściciele Książa mogli tytułować się książętami Hochberg von Pless.

W swojej przedwojennej historii Książ przeżył dwie wielkie przebudowy. **Pierwsza tzw. barokowa przypadła na początek XVIII w.**, gdy panem na zamku był Konrad Ernst Maksymilian. To właśnie wtedy powstały monumentalna wschodnia fasada z głównym wejściem i Dziedzińcem Honorowym, wspaniała Sala Maksymiliana wraz z ciągiem salonów barokowych, a także budynek bramny, w którym znajdowała się biblioteka.

Druga rozbudowa Zamku przypadła na lata 1909-1923. Zamiarem ówczesnego właściciela, Jana Henryka XV, było przekształcenie Książa w okazałą rezydencję magnacką. Zamek powiększono wówczas o skrzydło północne i zachodnie, do którego dobudowano dwie wieże. Niesprzyjające dla Zamku okoliczności polityczne (I wojna światowa, kryzys gospodarczy) oraz problemy osobiste Hochbergów, nie pozwoliły na dokończenie przebudowy i przyczyniły się do krachu finansowego rodziny. Hochbergowie musieli opuścić Książ, ich dobra przeszły pod zarząd komisaryczny, a w 1941 r. uległy konfiskacie na rzecz Rzeszy Niemieckiej.

Podczas II wojny światowej, w wyniku adaptacji Zamku na kwaterę wojenną przez paramilitarną Organizację Todt, część dawnej rezydencji Hochbergów została w barbarzyński sposób zniszczona, a jej wyposażenie wywieziono. Pod zamkiem, na dwóch poziomach (15 i 50 m), przez więźniów z obozu koncentracyjnego Gross-Rosen, drążone były ogromne tunele – część budowanego w Górach Sowich kompleksu Riese (Olbrzym). Ich przeznaczenie do dziś owiane jest mgłą tajemnicy. Przypuszcza się, że miały tu powstać fabryki broni lub laboratoria chemiczne, a sam Książ przygotowywano na jedną z kwater Führera. Podziemia zostały częściowo zamaskowane przez hitlerowców w ostatnich

miesiącach wojny. 8 maja 1945 r. zamek został zajęty przez Armię Czerwoną, która dokonała dalszego zniszczenia, wywożąc m.in. część zbiorów z książańskiej biblioteki. W okresie powojennym zamek ulegał dalszej dewastacji. Dopiero w latach 50-tych Książ został zabezpieczony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a w latach 70-tych rozpoczęto pierwsze prace remontowe. Od 1991 r. w imieniu Gminy Wałbrzych zamkiem zarządza Spółka Zamek Książ w Wałbrzychu.

Dzisiaj Książ, nazywany „**perłą Dolnego Śląska**”, stanowi jedną z największych atrakcji turystycznych w regionie. W szerokim wachlarzu usług zamku znaleźć można różne trasy dziennego zwiedzania (w tym skierowane do najmłodszych turystów), straszne Nocne Zwiedzanie czy sporadycznie przeprowadzane gry zamkowe. Obiekt traktowany jako wspaniały zabytek historyczny i ważne dziedzictwo kulturalne, jest również miejscem organizacji widowiskowych wydarzeń m.in. koncertów, bali, wystaw, pikników historycznych, rekonstrukcji wojennych oraz dwóch sztandarowych festiwali: Festiwalu Kwiatów i Sztuki oraz Dolnośląskiego Festiwalu Tajemnic.

Mówiąc o zamku współcześnie nie sposób nie wspomnieć o otwartym tu w 2012 r. **Centrum Kongresowo-Kulturalnym**, które cechuje przede wszystkim nowoczesne wyposażenie, wspaniałe sale oraz unikalna sceneria. Książ oferuje bowiem możliwość wynajmu różnych sal mieszczących od 20 do 300 osób oraz zorganizowanie tu niezapomnianych wydarzeń m.in. wesel, konferencji, kongresów, sympozjów, bankietów, gal czy bali.

II. Dwoistość Zamku Książ to istotny walor turystyczny:

Zamek Książ często utożsamiany jest z zielonym okrętem pośród morza lasów Książańskiego Parku Krajobrazowego, w którego sercu jest położony. Dawna siedziba Hochbergów do dziś nosi znamiona czasów arystokratycznych: zamkowe bramy są pilnowane przez królewskie lwy, szeroki Dziedziniec Honorowy otaczają posągi mitologicznych bogów, fasada Książa przypomina bajeczną rezydencję. Nawet obecnie ociekająca złotem Sala Maksymiliana wykorzystywana jest do celów reprezentatywnych: honorowe gale, uroczyste otwarcia, wręczanie prestiżowych nagród. Także bliska odległość Stada Książ, w których znajdują się najznamienitsze okazy koni (kupowanych przez szejków arabskich), przywodzi na myśl dzieje pełne przepychu i oszłamiającego bogactwa.

Zamek Książ ma jednak drugą twarz, mroczną i nieprzeniknioną. **Uznaje się go za jeden z najbardziej tajemniczych obiektów na Dolnym Śląsku**. Nie poznano ostatecznego celu nazistowskich przebudów, wiadomo jednak, że Adolf Hitler chciał zaadaptować zamek na swoją Główną Kwaterę. Wykopane rękami więźniów sieci tunelów obrosły już legendami i teoriami spiskowymi. Bez wątplenia szczególnie mocno utarło się przekonanie, że właśnie gdzieś pod Dziedzińcem ukryto skarby zagrabione regionalnej ludności.

III. Ciekawostki, informacje warte wspomnienia ze względu na swoją turystyczną atrakcyjność:

- **Postać Księżnej Daisy** – niepokorna księżna porównywana jest do Księżniczki Sissi. Słynęła z niezwyklej urody, wyjątkowo wąskiej talii, ciętego języka, umiejętności argumentacji oraz ogromnego współczucia dla potrzebujących. Brytyjka została żoną Jana Henryka XV, jednego z najbogatszych dziedziców w cesarskich Niemczech. Opisywana jako czarująca gospodyni Zamku Książ, który pod jej rządami stał się miejscem spotkań europejskich władców i najwyższej arystokracji. Nie doznawszy szczęścia w małżeństwie, całą swą energię i talenty skierowała ku celom humanitarnym, stając się poniekąd jedną z pierwszych reformatorek społecznych na Dolnym Śląsku. Jej pomysły opierały się na wnikliwej analizie i obserwacji ludzi, mieszkających nieopodal zamku i w Wałbrzychu (Waldenburg). **W grudniu 1902 Daisy zaprosiła 2500 ubogich do zamku, gdzie w salonach obok wielkiej sali balowej na długich stołach rozłożono poczęstunek oraz prezenty dla nich.** Księżna zaangażowała się także w opiekę nad dziećmi specjalnej troski. W granicach administracyjnych ówczesnego Wałbrzycha mieszkało 162 dzieci, niezdolnych do nauki w zwykłych szkołach. Daisy, w kooperacji z dyrektorem Schulte, przedstawicielem administracji pszczyńskiej, zabiegała o otwarcie szkoły specjalnej, w której program nauczania przystosowany byłby do potrzeb dzieci niepełnosprawnych. Ponadto Daisy i Schulte odkryli w Wałbrzychu trzy wielkie fabryki porcelany, w których odpowiednio przeszkolone osoby niepełnosprawne mogłyby się podjąć ręcznego malowania wyrobów. W 1907 r. otwarta została szkoła dla niepełnosprawnych, dzięki znacznemu wsparciu męża Daisy - Hansa. Przez kolejne lata księżna nieustannie zabiegała o fundusze dla tej szkoły, w okresie letnim organizując koncerty wokalne w Szczawnie Zdroju (Bad Salzbrunn), w zimie zaś w Wałbrzychu (Waldenburg) i we Wrocławiu (Breslau). W trakcie pierwszego koncertu zebrano niemal 2000 marek. Także Hans Heinrich dotrzymał obietnicy i dotował szkołę aż do roku 1933. W pierwszych miesiącach 1909 r. Daisy objęła opieką Niemieckie Stowarzyszenie na Rzecz Śląskiej Sztuki Koronczarskiej, jednocześnie otwierając własne szkoły koronczarskie nie tylko w Wałbrzychu i okolicach, ale także w Jeleniej Górze. Podczas I Wojny Światowej Daisy pracowała jako sanitariuszka opatrując rannych żołnierzy. Po urodzeniu trzeciego syna straciła zdrowie, po roku 1920 stawała się coraz bardziej niepełnosprawna, a w końcu całkowicie uzależniona od opiekunki. Do końca uważana za jedną z najpiękniejszych angielskich arystokratek, była zmuszona obie wojny światowe przetrwać na „wrogim terytorium”. Mimo wszelkich jej starań, nigdy nie stała się Niemką i nigdy za taką jej nie uważano.

- **Skalka szczęścia** – Zamek Książ wzniesiono na wierzchołku skalnym, który został obudowany na różnych poziomach poszczególnymi budynkami zamkowymi. Skalka (zlepieniec kulmowy) liczy wiele milionów lat i zgodnie z tradycją kumuluje w sobie energię, która sprawia, że wypowiedziane przy niej życzenia spełniają się (dla zwiększenia mocy tej energii należy dotknąć dłonią skały). Od Skalki Szczęścia tzw. Czarne Schody prowadzą na tarasy zamkowe. Z takiej skały stworzone są całe Góry Sowie, trudno bowiem przecenić ich trwałość i stabilność, nie dziwi więc, że to w nich naziści drążyli tunele.

- W 1734 r. w parku zbudowany został Pawilon Letni, przebudowany w 1885 r. na **kaplicę grobową Hochbergów**. Wnętrze dzisiejszego Mauzoleum Hochbergów ozdabiają freski przedstawiające Zamek z czterech stron świata.

- W XVIII i XIX w. założone zostały ozdobne **tarasy zamkowe**. Dzisiaj wyróżniamy ich aż 14 m.in. Taras Wejściowy, Prochowy, Bogini Flory, Orzechowy, Środkowy, Wodny, Podkowiasty, Różany, Zachodni, Kasztanowcowy, Bolka, Północny, Arkadowy, Grillowy.

- W 1797 r. na wzgórzu, po drugiej stronie wąwozu, z rozkazu Jana Henryka VI wzniesiono romantyczną ruinę tzw. **Stary Książ** – znaną wówczas atrakcją turystyczną. Działały tam gospoda i muzeum, a także znajdowały się pokoje gościnne.

- **Palmiarnia**, oprócz dostarczania wrażeń estetycznych, stanowiła również istotne miejsce spotkań, wydarzeń i koncertów. Ten wspaniały ogród zimowy urzeka przede wszystkim budową: sama kopuła ma 15 m wysokości, a ściany zostały wyłożone lawą pochodzącą z wulkanu Etna na Sycylii. Najatrakcyjniej prezentuje się aleja palmowa, gdzie zobaczyć można sprowadzone jeszcze przez fundatora ponad 120 – letnie okazy Palmy daktylowej osiągające wysokość 12 metrów oraz królową palm „Kencję”. Uwagę przyciąga także „ogródek kaktusowy” z olbrzymimi Agawami amerykańskimi. Miłośnicy unikatowej roślinności oraz zwolennicy flory tropikalnej mogą podziwiać w sumie około 80 gatunków roślin z całego świata zgromadzonych na powierzchni ok. 1900 m².

W czasie II wojny światowej Zamek Książ i palmiarnia przeszły w ręce III Rzeszy. Palmiarnia wówczas miała stać się miejscem odpoczynku Adolfa Hitlera i jego gości. W 1963 r. przeprowadzono modernizację obiektu, wymieniono ogrzewanie i oszklenie. Kolejna, gruntowna modernizacja miała miejsce w 1978 r. - wydłużono ciąg turystyczny do 500 m. i wymieniono część konstrukcji.

Po ponad 70 latach, od 2012 roku Zamek Książ i Wałbrzyska Palmiarnia są „znowu razem”, wspólnie świętując najbarwniejsze wydarzenie w regionie, którym była jubileuszowa odsłona Festiwalu Kwiatów i Sztuki

Księżna Daisy sprowadzała do Zamku Książ i Palmiarni ogrodników oraz egzotyczne gatunki roślin. Ona również zapoczątkowała organizację „Święta Kwiatów”, które prawie od 30 lat jest obchodzone w Książu jako „Festiwal Kwiatów i Sztuki”. Postać Księżnej łączy się szczególnie z dwoma kwiatami: stokrotką (gdyż panią na zamku zwano Daisy) oraz różami – powstała nawet odmiana białej róży nazwana Różą Księżnej Pszczyńskiej.